

## 1. บทนำ

### 1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

ปัจจุบันประเทศไทยสามารถผลิตสินค้าทางการเกษตรได้มากเพียงพอ ทั้งเพื่อบริโภคภายในประเทศ และเป็นสินค้าออก สำหรับรูปแบบของการผลิตนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานะของตลาดการค้าโลก ประเทศไทยได้เปลี่ยนรูปแบบการผลิตจากแบบดั้งเดิม ซึ่งนิยมใช้บริโภคภายในประเทศ มาเป็นแบบที่เอาใจตลาดต่างประเทศ หรือผลิตเพื่อส่งออกมากขึ้น อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเราจะผลิตสินค้าทางการเกษตรได้มาก และเหลือพอส่งไปขายต่างประเทศ ก็ยังพบว่าเกษตรกรซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และเป็นผู้ผลิตสินค้าเหล่านั้น กลับมีฐานะและมาตรฐานการครองชีพต่ำกว่าผู้ประกอบการอาชีพสาขาอื่น (สุอำภา, 2536)

ความพยายามเพื่อที่จะยกฐานะและรายได้ของเกษตรกรให้สูงขึ้น หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะกรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้หันมาองปัญหาดังกล่าว และได้วางนโยบายใหม่ เพื่อแก้ปัญหาที่กล่าวมาแล้ว โดยจะมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรใหม่ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ โดยเฉพาะกับปัญหาการขาดแคลนน้ำในปัจจุบัน รวมทั้งเพื่อแก้ปัญหาผลผลิตการเกษตรบางชนิดที่ประสบปัญหาการแข่งขันและกีดกันทางการค้าในตลาดโลก ทั้งนี้การปรับโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรได้เริ่มขึ้นอย่างจริงจังในปี 2536 สำหรับงานที่เริ่มขึ้นแล้ว คือ การปรับระบบการเกษตรจากการทำนาปรังซึ่งใช้น้ำมาก ไปสู่การทำการเกษตรประเภทอื่นที่ใช้น้ำน้อยกว่า และไม่มีปัญหาด้านการตลาด ได้แก่ พืชไร่ พืชผัก พืชมัน สวนไม้ผล ไร่นาสวนผสม และปศุสัตว์ โดยได้เริ่มต้นโครงการในบริเวณที่ราบภาคกลางและภาคเหนือตอนล่าง 22 จังหวัด ทั้งนี้ได้กำหนดระยะเวลาดำเนินการไว้ 5 ปี ตั้งแต่ปี 2536-2540 พื้นที่เป้าหมาย 1.04 ล้านไร่ (สุอำภา, 2536)

จากการที่ประเทศไทยกำลังประสบกับปัญหายุ่งยาก ซึ่งมีแนวโน้มจะรุนแรงเพิ่มขึ้นทุกปี รวมทั้งปัญหาการกีดกันสินค้าจากตลาดโลกที่เพิ่มขึ้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดย

กรมปศุสัตว์และกรมส่งเสริมการเกษตร จึงได้ดำเนินการลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดชัยภูมิ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดนครราชสีมา โดยทำการปรับเปลี่ยนให้เกษตรกรทำไร่นาสวนผสม หรือทำการผลิตปศุสัตว์แทน โดยโครงการดังกล่าวจะมีระยะเวลาดำเนินการ 3 ปี ตั้งแต่ปี 2535-2538 ใช้งบประมาณดำเนินการจากคณะกรรมการนโยบายและมาตรการช่วยเหลือเกษตรกร (คชก.) จำนวน 220 ล้านบาท แยกเป็นดำเนินการเพื่อการปศุสัตว์ 157 ล้านบาท ทำไร่นาสวนผสม 63 ล้านบาท และให้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เก็บและปล่อยกู้ให้กับเกษตรกรรายละไม่เกิน 1 แสนบาท ดอกเบี้ยร้อยละ 3 กำหนดเวลาให้กู้ระยะปานกลาง 1-3 ปี และระยะยาวมากกว่า 3 ปี (กองสำรณิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2536)

จากที่กล่าวมาทั้งหมด แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลกำลังให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกร โดยวิธีการหนึ่งที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ คือ จะต้องมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตรใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติและปัญหาต่างๆที่กำลังเกิดขึ้น ในส่วนของการผลิตปศุสัตว์เพื่อทดแทนการปลูกพืชบางชนิดในพื้นที่ที่มีปัญหาเรื่องน้ำ ก็นับเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมอย่างหนึ่งที่เราควรให้ความสนใจมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะในกรณีของการผลิตโคและกระบือ นั้น เกษตรกรรายย่อยโดยทั่วไปสามารถทำได้โดยไม่ยากนัก อีกทั้งสัตว์ประเภทนี้เลี้ยงง่าย ใช้ต้นทุนน้อยกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ สามารถใช้อาหารที่เป็นหญ้าหรือวัสดุเศษเหลือจากผลผลิตทางเกษตรอื่นๆ ได้ (บุญฤตา, 2536) นอกจากนั้นแล้วในส่วนของตลาดโคและกระบือมีชีวิตก็ยังเป็นของเกษตรกรรายย่อยส่วนใหญ่ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่มีธุรกิจขนาดใหญ่ของเอกชนเข้ามาทำธุรกิจแบบครบวงจรผูกขาด รวมทั้งประเทศไทยในขณะนี้ยังมีแนวโน้มที่จะผลิตโคและกระบือได้น้อยลง เนื่องจากผู้เลี้ยงโค-กระบือซึ่งเป็นเกษตรกรส่วนหนึ่ง ได้ละทิ้งอาชีพการเกษตรไปเป็นลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น

ในการเลี้ยงโค-กระบือนั้น สิ่งแรกที่จะต้องพิจารณา คือ แหล่งของพืชอาหารสัตว์ ในอดีตเกษตรกรจะใช้พื้นที่สาธารณะเป็นส่วนหนึ่งของแหล่งหญ้าสำหรับสัตว์เลี้ยงของตน นอกเหนือจากพืชหญ้าทั่วไปที่ขึ้นอยู่ตามหัวไร่ปลายนานหรือพื้นที่ว่างของตนเอง ซึ่งเมื่อถึงฤดูทำนาก็ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้เต็มที่นัก เนื่องจากเกรงว่าโค-กระบือจะเข้าไปกินต้น

ข้าวในนาได้ จากภาพรวมในอดีตเหล่านี้ เมื่อสะท้อนมาถึงยุคปัจจุบันซึ่งพื้นที่สาธารณะมีแนวโน้มลดลงมาก ประกอบกับการที่เกษตรกรจะต้องเปลี่ยนระบบการทำการเกษตรมาให้ความสำคัญกับการผลิตปศุสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นเลี้ยงสัตว์เพื่อเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมในระบบไร่นาสผสมก็ตาม จะเห็นได้ถึงความจำเป็นที่เกษตรกรจะต้องจัดทำแปลงหญ้าของตนเองให้มีระบบขึ้น มีการใช้วิชาความรู้สมัยใหม่เข้าไปจัดการแปลงหญ้า เพื่อให้สามารถผลิตสัตว์เลี้ยงได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น ซึ่งเมื่อถึงจุดนี้การประสานกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์และตัวเกษตรกรเอง จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้โครงการหรือเป้าหมายของรัฐในการที่จะส่งเสริมการผลิตปศุสัตว์เป็นไปได้ตามวัตถุประสงค์ในที่สุด

การจะจัดปลูกพืชอาหารสัตว์ชนิดใดเพื่อใช้ทำแปลงหญ้าเลี้ยงสัตว์นั้น ขึ้นอยู่กับสภาพท้องที่ ชนิดของดิน สภาพอากาศ แหล่งน้ำ นอกจากนั้นยังขึ้นกับวัตถุประสงค์ว่าจะทำแปลงหญ้าแบบชั่วคราวหรือถาวรด้วย ในสภาพพื้นที่ดินที่ค่อนข้างร่วนซุย (*Brachiaria ruzizien-sis*) และถั่วเวอร์ราโนสไตโล (*Stylosanthes hamata* cv. Verano) จัดเป็นหญ้าและถั่วพืชอาหารสัตว์ที่มีความสำคัญและมีบทบาทมากในประเทศไทย เนื่องจากพืชอาหารสัตว์ทั้งสองชนิดนี้เจริญเติบโตได้ดี และทนแล้งได้ดีพอสมควร นอกจากนั้นแล้วยังสามารถคิดเมล็ดได้มาก (บุญฤา, 2536) ทำให้ในแต่ละปีกรมปศุสัตว์สามารถผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์ทั้ง 2 ชนิดนี้ได้มาก และสามารถแจกจ่ายไปยังเกษตรกรภายในประเทศได้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปการจัดทำทุ่งหญ้าของหญ้ารูซี่และถั่วเวอร์ราโนสไตโล อาจทำเป็นทุ่งหญ้าที่ปลูกพืชชนิดใดชนิดเดียว หรืออาจทำเป็นทุ่งหญ้าผสมก็ได้ การทำทุ่งหญ้าเดี่ยวจะมีประโยชน์ในแง่การดูแลรักษาง่าย สามารถเพิ่มผลผลิตให้สูงได้ตามความต้องการ ส่วนการทำทุ่งหญ้าผสมถั่วมีข้อดีในแง่ช่วยให้ประโยชน์ N ได้บ้าง แต่มีข้อเสียในแง่การจัดการที่จะให้ได้อัตราส่วนของหญ้าและถั่วตามที่ต้องการนั้นทำได้ยากมาก อย่างไรก็ตามไม่ว่าจะทำทุ่งหญ้าเดี่ยวหรือทุ่งหญ้าผสม พบว่าผลผลิตที่ได้จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปริมาณของปุ๋ยที่ให้ ความหนาแน่นของวัชพืช รวมทั้งปัจจัยทางด้านการจัดการคัตไพล์เอชชั่นที่ถูกต้องเหมาะสมกับชนิดของพืชที่ใช้ทำทุ่งหญ้าอาหารสัตว์นั้นด้วย สำหรับวัตถุประสงค์ของงานทดลองนี้ เพื่อจะศึกษาหาแนวทางในการปรับปรุงวิธีการคัตไพล์เอชชั่นทุ่งหญ้ารูซี่และถั่วเวอร์ราโน เพื่อเพิ่มผลผลิตพืชชนิดนี้ให้สูงขึ้น

โดยทั่วไปข้อมูลเกี่ยวกับการดีโพลิเอชั่นทุ่งหญ้ารีและถั่วเวอร์ราโน ทั้งที่ปลูกเป็นทุ่งหญ้าเดี่ยวและทุ่งหญ้าผสม ยังมีค่อนข้างจำกัด จึงได้ทำการทดลองครั้งนี้ขึ้นเพื่อศึกษาถึงอิทธิพลของช่วงเวลาของการตัดที่มีต่อผลผลิตของหญ้ารีและถั่วเวอร์ราโน เมื่อปลูกอย่างเดี่ยวและปลูกร่วมกัน ภายใต้สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

## 1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อต้องการศึกษาช่วงเวลาของการตัดที่เหมาะสมต่อการให้ผลผลิตของหญ้ารีและถั่วเวอร์ราโน เมื่อปลูกแยกกันและปลูกร่วมกัน
2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบในด้านผลผลิตของหญ้ารีและถั่วเวอร์ราโนเมื่อปลูกร่วมกัน

## 1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. จะได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับช่วงเวลาของการตัดที่เหมาะสมสำหรับแปลงหญ้ารีและถั่วเวอร์ราโน เมื่อปลูกแยกกันและปลูกร่วมกัน
2. จะได้นำผลการทดลองไปใช้ประโยชน์ในแง่การวางแผนจัดทำทุ่งหญ้าเพื่อผลิตปศุสัตว์ในประเทศต่อไป